

Ja, Eurypides

Wywiady, wypowiedzi i autokomentarze
z lat 1957–1988

Teodor Parnicki

Ja, Eurypides

Wywiady, wypowiedzi
i autokomentarze z lat 1957–1988

Wstęp

TOMASZ MARKIEWKA

Opracowanie

PIOTR GORLIŃSKI-KUCIK i TOMASZ MARKIEWKA

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2020

Redaktor serii: Edytorstwo Naukowe
MARIOLA JARCZYKOWA

Recenzent
ANDRZEJ JUSZCZYK

Patronat

odra

Publikacja została dofinansowana
ze środków Wydziału Humanistyczno-Społecznego
Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej

Spis treści

Wstęp (*Tomasz Markiewka*) 7

Podziękowania (*Piotr Gorliński-Kucik, Tomasz Markiewka*) 23

I. Lata pięćdziesiąte

Teodor Parnicki mówi o sobie 27

II. Lata sześćdziesiąte

Nagroda im. Włodzimierza Pietrzaka 35

Zmyślenie a prawda historyczna 41

Zwierzenia powieściopisarza historycznego 61

Powrót do źródeł polskości 73

Łamigłówki historii 93

„Powieść to jakby rozwiązywanie łamigłówek...” 107

III. Lata siedemdziesiąte

Atlas wyobraźni historycznej 121

„Jakub walczy z aniołem, jest aniołem zafascynowany” 129

„Moje pisarstwo to szukanie prawdy” 141

Między autobiografią a historią 147

„Na mnie wyspy czekać będą...”	157
„Przestałem szukać wzorów”	169
Mój nauczyciel. O Konstantym Symonolewiczu	191
<i>Magistra vitae?</i>	199
O <i>Srebrnych orłach</i>	205
Kryzys i szanse powieści historycznej	213
Sięgać w głąb przyczyn i skutków	229
Spotkania. O Janie Parandowskim	241
Za stałą, konsekwentną i wierną współpracę jestem ogromnie wdzięczny	255

IV. Lata osiemdziesiąte

Janowi Szwykowskiemu	261
Metoda zwycięstw, metoda klęsk	267
Historiozofia ludzkiego rozumu	277
Jak to było we Lwowie	287
„Uparłem się, aby być pisarzem polskim”	293
O swojej twórczości	335
Cały w przeszłości	349
Nota bibliograficzna	365
Uwagi edytorskie	369
Pierwsze wydania powieści Teodora Parnickiego (spis chronologiczny)	373
Wydania dzienników, korespondencji i wspomnień Teodora Parnickiego (w układzie chronologicznym)	375
Indeks osobowy	377
Summary	391
Zusammenfassung	393
Резюме	395

Wstęp

Tom zawierający wywiady, wypowiedzi i autokomentarze Teodora Parnickiego do własnej twórczości oraz, silnie z nią powiązanej, biografii przywraca teksty, które dziś są już nieco zapomniane – spoczywają w zbiorach bibliotek, w pozóółkłych rocznikach prasy kulturalnej PRL (coraz częściej udostępnianych już tylko w wersjach cyfrowych czy w postaci mikrofilmów) – a które budzą zainteresowanie głównie dość wąskiego grona badaczy twórczości autora *Srebrnych orłów*. Wypowiedzi te, nawet jeśli prezentowane tu tylko w wyborze, są jednak z pewnością warte ocalenia i przywrócenia do szerszego obiegu czytelniczego, gdyż stanowią niezwykle cenne źródło informacji o faktach, książkach, wydarzeniach i postaciach historycznych, które przez lata inspirowały wyobraźnię twórczą Parnickiego i były swoistym podglebkiem powieściopisarstwa tego największego wizjonera i odnowiciela gatunku powieści historycznej w literaturze polskiej XX wieku. Wypowiedzi i wywiady, których udzielał Teodor Parnicki, czasem w ramach publicznych spotkań z czytelnikami, częściej jednak w zacisznym gabinecie swojego warszawskiego mieszkania, dają wgląd w mechanizmy rządzące twórczością tego pisarza – pozwalają zrozumieć motywacje (intelektualne, estetyczne, biograficzne), które doprowadziły do przekształcenia powieści historycznej z gatunku pierwotnie rozrywkowego w literaturę elitarną, nastawioną na czytelnika konesera, ostatecznie zaś w gatunek niemal hermetyczny, coraz bardziej skupiony na autoanalizie

i autotematyczności, gatunek przez zniecierpliwionego krytyka określony swego czasu jako literatura „paranoickoidalna”¹.

Zgromadzone tu – po raz pierwszy w jednym tomie – wybrane wypowiedzi autora *Słowa i ciała* mogą stać się w pewnym sensie doskonałym dopełnieniem niezwykle cennych wykładów, jakie Teodor Parnicki – zaproszony jako *visiting professor* – prowadził w roku akademickim 1972/1973 na Uniwersytecie Warszawskim, a które ukazały się najpierw w wyborze w roku 1974, w wersji pełnej zaś w roku 1980².

Zrozumienie obecnego wyboru, jego kształtu i charakteru, będzie najpełniejsze, jeśli weźmiemy pod uwagę osobliwy kontekst biografii Teodora Parnickiego, gdyż – jak chyba można założyć – właśnie ta biografia w dużej mierze sprawiła, iż proza historyczna, jaką pisarz tworzył, jedynie częściowo została przyswojona przez kulturę polską; większa część tej twórczości pozostała nieco na uboczu, na marginesie głównych nurtów literackich. Biografię tę zarysowuje otwierająca niniejszy tom krótka wypowiedź, jakiej udzielił Teodor Parnicki w 1957 roku głównemu w owym czasie pismu Stowarzyszenia PAX – „Słowo Powszechnemu”³. Ta krótka autoprezentacja towarzyszyła powrotowi na krajowy rynek czytelnicy debiutanckiej powieści *Aecjusz, ostatni Rzymianin* (1937)⁴ oraz ukończonych i wydanych w Jerozolimie *Srebrnych orłów* (1944/1945)⁵. Obie te powieści objęte zostały w 1951 roku zapisem cenzury. Dla krajowego odbiorcy był wówczas Parnicki emigracyj-

---

¹ B. ZADURA: *Koło za kołem, koło za kołem*. „Twórczość” 1974, nr 8. Podobne określenia pojawiały się w dyskursie krytycznym także wcześniej. Parnicki odnosił się do nich w swoich powieściach, na przykład w *Sekrecie trzeciego Izajasza*.

² T. PARNICKI: *Rodowód literacki*. Warszawa 1974; IDEM: *Historia w literaturę przekuwana*. Warszawa 1980.

³ T. PARNICKI: *Teodor Parnicki mówi o sobie*. „Słowo Powszechno” 1957, nr 302, s. 6.

⁴ Pierwsze krajowe wydanie ukazało się na fali październikowej odwilży nakładem Instytutu Wydawniczego PAX w 1956 r.

⁵ Pierwsze wydanie powojenne ukazało się we Wrocławiu nakładem przeniesionej ze Lwowa oficyny „Książnica-Atlas” w 1949 r., wydanie Instytutu Wydawniczego PAX – 1956 r.

nym powieściopisarzem historycznym, którego dzieła, podobnie jak powieści Zofii Kossak, powracają na półki księgarskie dzięki zmianom po październiku 1956 roku. Historia Parnickiego jednak, jak wskazuje notatka, była znacznie bardziej skomplikowana.

Urodzony w Charlottenburgu pod Berlinem w 1908 roku, a wychowany w dość typowej rosyjskiej rodzinie inteligenckiej mieszkającej w Moskwie, Teodor Parnicki (1908–1988) do dwunastego roku życia posługiwał się prawie wyłącznie językiem rosyjskim. Odkrywanie złożoności własnej biografii (i tożsamości) wymusiła na bardzo młodym Teodorze I wojna światowa i późniejsze obie rewolucje rosyjskie. Wówczas to ojciec – mienszewik – inżynier Bronisław Parnicki (1880–1928), obywatel niemiecki wychowany głównie w Rosji, absolwent politechniki berlińskiej, przypomniał sobie (i swojej rodzinie) swe odległe, wielkopolskie korzenie. W trudnej sytuacji politycznej I wojny światowej pochodzenie Parnickich pozwalało im uniknąć represji, jakie spotykały Niemców mieszkających wówczas w Rosji. W 1918 roku, po śmierci matki Teodora – pochodzącej z Kijowa Żydówki Augustyny Piekarskiej – i zawarciu przez ojca ponownego małżeństwa, młody Parnicki rozpoczął trudną wędrówkę: wraz z Korpusem Kadetów białej armii generała Aleksandra Kołczaka dotarł przez Syberię, Omsk aż do Władywostoku. Po kilku miesiącach pobytu przedostał się stamtąd koleją do chińskiej Mandżurii – do miasta Harbin nad rzeką Sungari. W tej dalekowschodniej młodej, wielokulturowej metropolii w wieku lat dwunastu dostał się pod opiekę miejscowej Polonii i rozpoczął od podstaw naukę języka polskiego jako uczeń tamtejszego polskiego Gimnazjum im. Henryka Sienkiewicza. W tym czasie, już jako piętnastolatek, będąc pod wielkim wrażeniem wiedzy i osobowości harbińskiego konsula, orientalisty i nauczyciela Konstantego Symonolewicza (1884–1952), postanowił zostać polskim powieściopisarzem historycznym.

Z tym postanowieniem przyjechał Parnicki na studia do Polski w 1928 roku. Wybrał Uniwersytet Lwowski – jako miejsce, w którym wykładał największy wówczas znawca poezji Słowackiego profesor Juliusz Kleiner. Nie ukończywszy formalnie studiów

(polonistycznych, choć przymierzał się też do anglistyki i orientalistyki), rozpoczął Parnicki swą pracę literacką; w tym samym czasie opublikował w prasie najpierw debiutancką powieść *Trzy minuty po trzeciej*⁶, następnie sporo opowiadań (1932–1933)⁷, a także bardzo wiele tekstów krytycznych poświęconych głównie literaturze rosyjskiej (emigracyjnej i sowieckiej) oraz historii i powieści historycznej. Zwieńczeniem lwowskiego okresu życia Parnickiego była wydana przez Rój w 1937 roku świetnie przyjęta przez krytykę powieść o czasach schyłku Cesarstwa Rzymskiego – *Aecjusz, ostatni Rzymianin*. W latach lwowskich Parnicki miał już jednak dość dobrze sprecyzowany plan swojej dalszej twórczości; obmyślał kolejne powieści: o kontrowersyjnej Indiance Malintzin – kochance i tłumaczu konkwistadora Hernána Cortésa, o Konstancynie Wielkiej, Zbigniewie Oleśnickim; wreszcie, już w 1936 roku, naszkicował plany dwóch powieści historyczno-fantastycznych: o alternatywnej historii Rzymu i chrześcijaństwa z czasów Juliana Apostaty i o dziejach Polski po (zwycięskim) powstaniu listopadowym.

Wszystkie te plany zostały brutalnie przerwane z chwilą wybuchu II wojny światowej. Po aresztowaniu przez NKWD w styczniu 1940 Parnicki spędził w sowieckich więzieniach prawie dwadzieścia miesięcy. Po tym czasie, w grudniu 1941 roku, rozpoczął osiemnastomiesięczny okres pracy w Ambasadzie Polskiej w Kujbyszewie, najpierw jako zastępca *attaché* prasowego, następnie jako *attaché* kulturalny tej placówki. Wiosną 1943 roku, po zerwaniu stosunków dyplomatycznych między ZSRR a rządem polskim w Londynie, Parnicki, wraz z całym personelem Ambasady, dotarł na Bliski Wschód. Spędził kilka miesięcy w Jerozolimie (gdzie ukończył *Srebrne orły*) i w Wielkiej Brytanii, by ostatecznie w sierpniu 1944 roku przyjechać do Meksyku jako *attaché* kulturalny reprezentujący polski rząd w Londynie.

---

⁶ Powieść ukazywała się w odcinkach w „Lwowskim Kurierze Porannym” od lipca 1929 do stycznia 1930 r. Wydanie książkowe ukazało się w 2015 r. nakładem Oficyny Literackiej Noir sur Blanc.

⁷ Wybór opowiadań przedwojennych ukazał się nakładem Instytutu Wydawniczego PAX w 1958 r.

Gdy w lipcu 1945 roku zakończyła się misja Ambasady, Parnicki stanął przed niezwykle trudną decyzją – określenia swojej postawy wobec nowych, komunistycznych władz w Polsce. Ostatecznie ów polski powieściopisarz historyczny, ale też wielki miłośnik Rosji, jej kultury i literatury, uznał, że złożenie przez niego deklaracji lojalności wobec podporządkowanych Moskwie komunistycznych władz polskich nie jest możliwe. Postanowił zostać w Meksyku – już jako osoba prywatna – i poświęcić się pracy literackiej. Konsekwencje tej decyzji były jednak bolesne: przede wszystkim rozpadło się pierwsze małżeństwo Parnickiego – z Elżbietą Parnicką pisarz utracił kontakt po swoim aresztowaniu we Lwowie, po wojnie zaś władze polskie nie pozwalały na jej wyjazd za granicę⁸. Kilka powojennych lat to też czas poważnych problemów finansowych Parnickiego, utrata kontaktu z czytelnikami (a więc i poczucia sensu pracy pisarskiej) oraz swoistego wyobcowania ze środowiska emigracji, która nie rozumiała uporu, z jakim autor *Srebrnych orłów* chciał się poświęcać wyłącznie powieściopisarstwu. Przejmujące świadectwo tych trudnych lat można znaleźć w listach Teodora Parnickiego i Jerzego Giedroycia z okresu meksykańskiego⁹.

Ten ciemny okres życia pisarza był jednak również czasem twórczych poszukiwań, których efekt stanowiły dwie powieści – *Słowo i ciało* oraz wydana przez Instytut Literacki w Paryżu powieść z czasów hellenistycznych *Koniec „Zgody Narodów”* (1955). Powieści te stanowiły swoisty przełom i otwały drogę utworom pisanym już innym językiem i opartym na innych niż dotychczasowe założeniach intelektualnych i estetycznych. Lata te były też czasem swoistego „polowania na Parnickiego” – czasem prób podejmowanych w kraju przez Instytut Wydaw-

---

⁸ Po wielu nieskutecznych próbach zorganizowania spotkania Parnickiego z żoną Elżbietą ostatecznie doszło do rozwodu; druga żona pisarza Eleonora Parnicka (ślub zawarty *per procura*) przyjechała z Londynu do Meksyku w początkach 1956 r.

⁹ J. GIEDROYC, T. PARNICKI: *Listy 1946–1968*. Oprac. A. DOBROWOLSKI. Cz. 1–2. [Archiwum „Kultury” 14]. Warszawa 2014.

niczy PAX (wydawnicze ramię lojalnego wobec władz komunistycznych katolickiego Stowarzyszenia PAX, realizującego politykę ówczesnych władz polegającą na przekonywaniu do PRL wybranych pisarzy emigracyjnych), których celem było najpierw przywrócenie prozy Parnickiego na rynek wydawniczy w Polsce, a w dalszej perspektywie zorganizowanie powrotu pisarza do kraju. Ostatecznie oba te cele zostały osiągnięte. Od roku 1956 Instytut Wydawniczy PAX był głównym wydawcą dzieł pisarza w Polsce, natomiast po zorganizowaniu jego dwóch kilkumiesięcznych wizyt w kraju doprowadził do tego, że w 1967 roku Teodor Parnicki z żoną Eleonorą przeprowadził się z meksykańskiej samotni na Paseo de la Reforma do Warszawy.

Lata sześćdziesiąte to dla pisarza czas szczególnej popularności i bliskiego kontaktu z czytelnikami. Powieści takie jak *Tylko Beatrycze* (1962), pierwsze tomy *Nowej baśni* (cały cykl ukazał się w latach 1962–1970), trylogia *Twarz księżycy* (1961–1967) spotykały się – mimo trudności, jakie stawiała przed odbiorcą nowa proza historyczna Parnickiego – z żywym odbiorem czytelników i krytyki. To czas pierwszych monografii twórczości Parnickiego¹⁰, ale przede wszystkim czas żywego dialogu pisarza z czytelnikami – dialogu, którego Parnicki tak bardzo potrzebował w latach meksykańskiej izolacji. Ostatni okres jego życia – lata 1967–1988 – był czasem nie tylko intensywnej pracy pisarskiej, lecz także dalszego przekształcania prozy. Wraz z takimi powieściami jak *Tożsamość* (1970) i *Przeobrażenie* (1973) pisarz wprowadził do swej twórczości elementy autobiograficzne, natomiast w powieściach *Muza dalekich podróży* (1970) i *Sam wyjdę bezbronny* (1976) zrealizował swoje przedwojenne jeszcze wizje powieści historyczno-fantastycznych. Proza Parnickiego z tego czasu przestała już być jedynie historyczną – powieści łączyły w sobie elementy historii, fantastyki (historii alternatywnej), autobiografii i metafizyki, ich wielogłosowość zaś miała też wymiar czysto językowy – do niezwykle skomplikowanej składni swej prozy dodał pisarz kolejny element: licz-

¹⁰ Pierwszą monografią była praca Teresy CIEŚLIKOWSKIEJ *Pisarstwo Teodora Parnickiego* (Warszawa 1965).

ne cytaty i frazy w językach rosyjskim, hiszpańskim, angielskim oraz łacińskim. W latach siedemdziesiątych drogi Parnickiego i jego czytelników zaczęły się rozchodzić, coraz większy hermetyzm i autotematyzm jego tekstów – skrajnymi przykładami tych cech są powieści *Sekret trzeciego Izajasza* (1984) i *Rozdwojony w sobie* (1983) – zniechęcały zarówno część krytyków, jak i czytelników. Parnicki był tego świadom, gdy mówił,

Kiedyś, jeden z krytyków literackich rzekł (powtarzam te słowa od lat), iż istnieją dwa poziomy snobizmu: poziom niższy – to Parnickiego czytać, poziom wyższy – to powiedzieć, że Parnickiego się nie czyta¹¹.

W drugiej połowie lat siedemdziesiątych pisarz zaczął cierpieć na głęboką depresję (z której udało mu się wyjść dopiero pod koniec dekady¹²), a pytanie o sens jego własnej pracy jako polskiego powieściopisarza historycznego, postawione po raz pierwszy w ostatnim, szóstym tomie *Nowej baśni* (1970), stawało się coraz bardziej nurtujące. Dwie ostatnie powieści wydane za życia tego autora – świetny powrót do bardziej klasycznej (na miarę prozy Parnickiego) formuły powieści historycznej *Dary z Kordoby* (1981) oraz *Kordoba z darów* (1988) – zostały prawie niezauważone przez krytykę, natomiast ostatnie, pisane w latach osiemdziesiątych – rozliczeniowa *Opowieść o trzech Metysach* (1994) i *Ostatnia powieść* (2003) – ukazały się już pośmiertnie.

Rozmowy z Teodorem Parnickim wybrane do tego tomu ułożone są w sposób chronologiczny. Dzięki temu czytelnik może odczuć efekt swoistego naturalnego towarzyszenia twórczości

---

¹¹ B. KURYLICZYK: *Historiozofia ludzkiego rozumu. Rozmowa z Teodorem Parnickim o prawdzie historycznej i powieściopisarstwie*. „Student” 1986, nr 6, s. 8. Por. s. 277–285 (*Historiozofia ludzkiego rozumu*).

¹² Temat walki z depresją w latach siedemdziesiątych powraca jeszcze wielokrotnie w *Dziennikach z lat osiemdziesiątych* (T. PARNICKI: *Dzienniki z lat osiemdziesiątych. Notatki o własnej pracy literackiej*. Oprac. T. MARKIEWKA. Kraków 2008).

pisarza przez ponad trzy dekady. Autokomentarze wyrażane w wywiadach i wypowiedziach okolicznościowych doskonale odzwierciedlają dynamikę dojrzałej i późnej twórczości Parnickiego. Przeplatanie się wątków, ogląd problemów z różnych perspektyw, odwoływanie się do źródeł historycznych czy do własnej biografii pozwalają dostrzec bogactwo inspiracji oraz charakter refleksji nad twórczością literacką. Dużą w tym zasługą samych rozmówców – wiernych czytelników i zaangażowanych krytyków literackich, którzy przez lata śledzili rozwój prozy historycznej Teodora Parnickiego, a często zaliczali się do ścisłego grona przyjaciół pisarza. Szczególnie ważne wydają się w niniejszym tomie rozmowy prowadzone przez Andrzeja Piotrowskiego, Zygmunta Lichniaka, Waława Sadkowskiego i Wojciecha Jamroziaka, którzy, poszukując dróg zrozumienia dzieła Parnickiego, zachęcają pisarza do pogłębionego komentowania jego dzieł, wyjaśniania źródeł inspiracji i tajników warsztatu pisarskiego. Dwa obszary tematyczne wydają się tu szczególnie interesujące: pytania o charakter i sens powieściopisarstwa historycznego oraz autobiograficzne odwołania do czasów dzieciństwa i młodości.

W pierwszym obszarze – refleksji nad powieścią historyczną – w wypowiedziach i rozmowach pisarza z lat sześćdziesiątych dominuje problem prawdy historycznej i zmyślenia oraz odwołań do źródeł¹³. Parnicki wyraźnie zdefiniował wówczas swoje rozumienie powieściopisarstwa historycznego jako twórczości silnie związanej ze źródłami historycznymi (ale i przez nie ograniczonej). Nie jest to zatem powieściopisarstwo, które stanowi tworzenie *ex nihilo* – przeciwnie, sposób przedstawiania historii jest zawsze determinowany przez historyczne źródło.

Mój pogląd na ten temat – mówi Parnicki – ulega zmianom w czasie. Ale zasadniczo trzymam się zasady, że wiąże mnie prawda historyczna, czyli to, co zostało stwierdzone źró-

---

¹³ Zob. *Zmyślenie a prawda historyczna* (s. 41–60) oraz *Zwierzenia powieściopisarza historycznego* (s. 61–72).

dłowo. Ale, jak wiadomo, w źródłach są luki i niedopowiedzenia, sytuacje, co do których historycy nie są zgodni. I tu wkracza prawo wyobraźni historycznej (s. 99).

Stąd wynika podstawowa cecha powieściopisarstwa Parnickiego – literacka reprezentacja historii jest w jego tekstach owocem wyobraźni uformowanej przez wiedzę, przez precyzyjną analizę i interpretację źródeł, ale również analizę ich interpretacji i reinterpretacji dokonanych przez historyków. Doskonała znajomość ogólna epoki, o której pisze, łączyć się musi z nieufnością wobec źródeł, krytycyzmem, podejrzliwością i szukaniem najlepszych możliwych interpretacji tego, co i jak się wydarzyło. Ten krytyczny ogląd historycznych źródeł każe Parnickiemu szukać interpretacji alternatywnych. Kiedy Kolumb w istocie „odkrył” Amerykę – w roku 1492 czy może, jak twierdzą niektórzy historycy, swoje przypuszczenia opierający na pewnych źródłach, już w roku 1474? Jaka była naprawdę rola Joanny d’Arc? Czy faktycznie spłonęła ona na stosie, czy też, jak mogą sugerować pewne źródła historyczne, była obiektem niezwykle złożonej intrygi politycznej, operacji, która otwiera nieskończenie wiele możliwości interpretacji opartych na źródłowo poświadczonych faktach i w ich granicach? Literacka wyobraźnia czerpiąca z historycznego źródła nie jest wyobraźnią naiwną – to wyobraźnia, która wie, że każde źródło ma swoje uwarunkowania, służyło jakiejś idei (politycznej, religijnej, militarnej), samo było jedynie interpretacją zdarzenia i takiej pogłębionej interpretacji się domaga. W tym sensie, jak ujął to Parnicki w rozmowie z Krzysztofem Mętrakiem w 1968 roku,

Powieść to jakby rozwiązywanie łamigłówek, przede wszystkim dla autora. Zaczynam książkę, będąc w labiryncie, z którego szukam wyjścia (s. 114).

W tym labiryncie nie porusza się jednak Parnicki po omacku – jego przewodnikami są niezliczone opracowania historyczne, od

monografii o charakterze przekrojowym, takich jak *Cambridge Medieval History*, po szczegółowe analizy zapisków kronikarskich. Rozmowy zamieszczone w tym tomie pozwalają na ogląd tej wielojęzycznej biblioteki pisarza, na rekonstrukcję sieci powiązań, źródeł i autorów, którzy inspirowali wyobraźnię Parnickiego w jego dziele przekuwania historii w literaturę.

Co szczególnie interesujące, z kilku rozmów z pisarzem wyłania się przekonanie Parnickiego, że najważniejsze elementy jego koncepcji powieściopisarstwa historycznego można ująć w kategoriach teologicznych. Pisarstwo historyczne bowiem nie jest swobodną, nieograniczoną *creatio ex nihilo* – co w teologii chrześcijańskiej stanowi domenę Boga-Stworzyciela, ale bliższe jest procesowi wskrzeszania, niczym wskrzeszenie Łazarza z Janowej Ewangelii, procesowi „zstępowania do piekieł” z apostołskiego *Credo* i przywracania do życia prawdziwych postaci, które w dziele literackim uzyskują istnienie quasi-realne, otrzymują głos, nawet jeśli to tylko głos prawdopodobny, prowadzą dialog z samymi sobą i z innymi postaciami, a ostatecznie zapraszają do dialogu samego autora. Przywracanie do życia, wskrzeszanie jest oczywiście procesem naznaczonym autorską subiektywnością. Jak mówi Parnicki:

tak zwane wskrzeszanie przeszłości dokonuje się w ten sposób, że to, co jest wskrzeszane, przechodzi przez pryzmat osobowości wskrzeszającego. Dlatego też to, co się zwykle nazywa informacją o fakcie historycznym, jest informacją formułowaną przez kogoś, kto ma w stosunku do danej sytuacji historycznej pewne swoje osobiste nastawienie. Wydaje mi się, że każda powieść historyczna musi być rozpatrywana dwustronnie: z jednej strony jest ten materiał, który autor prezentuje, ale z drugiej strony jest rozkład światła i cieni, gdy chodzi o prezentowanie tego materiału. Ten rozkład światła i cieni jest w największej mierze uzależniony od psychiki i formacji umysłowej pisarza, a psychika i formacja umysłowa są wytworem biografii (s. 133).

W tym ujęciu należałoby szukać powodów, dla których powieści Parnickiego z przełomu lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych tak silnie integrują elementy historyczne z autobiografią pisarza. Subiektywna interpretacja źródła historycznego nie może bowiem prowadzić do jakiejś ostatecznej pracy obiektywnej – jest co najwyżej sumą wielu subiektywizmów nieustannie poddawanych reinterpretacji. A reinterpretacja ta często w prozie Parnickiego nabiera wymiaru teologicznego. Obok obrazu Boga-wskrziesiciela w rozmowach pojawia się bowiem próba teologicznego wyjaśnienia głównego motywu literackiego prozy Parnickiego – mieszańca:

Za klasyczny przykład dziejowy społeczności mieszańców uważam chrześcijaństwo – tezą byłyby teologia judaizmu, antytezą – kultura i filozofia grecko-rzymska. Zresztą – o ile wolno mi pozwolić sobie na pewien paradoks – Chrystus w pełni Bóg i równocześnie w pełni – człowiek, według teologii soboru chalcedońskiego z roku 451, jest symbolem najwyższej formy mieszańca. Można tę samą sprawę postawić nieco inaczej: szara kaczka prześladowana zarówno przez białe, jak i czarne, wynajduje sobie własne sposoby ratowania się (w świecie ludzkim wynajduje idee) niedostępne ani czarnym, ani białym (s. 102).

To częste czerpanie z kategorii teologicznych – zarówno w interpretacji własnego rozumienia powieściopisarstwa, jak i w formie tematów literackich, jak ma to miejsce w przypadku „umowy cezarejskiej” ustanawiającej prymat Piotra (Mt 16,16), problemu sukcesji apostoelskiej (kluczowego w powieści *Sam wyjdę bezbronny*) czy niemal obsesyjnego powracania do obrazu cierpiącego Sługi Jahwe z księgi Deutero-Izajasza (*Sekret trzeciego Izajasza*) – ma jednak również uwarunkowania biograficzne. Głębokie intelektualne przeżycie teologii chrześcijańskiej, poznanej w ultrakatolickim środowisku polskiego gimnazjum w chińskim Harbi-

nie, okazało się bowiem trwalsze niż sama realna przynależność Parnickiego do Kościoła katolickiego¹⁴.

We wszystkich swoich poszukiwaniach pozostawał jednak Parnicki zdecydowanie powieściopisarzem historycznym. Odrzucał próby oceniania swojej twórczości jako „powieści z kluczem”, powieści „pozornie historycznych”. Odrzucał sugestie krytyków, że cechuje się swoistym „eskapizmem”, a jego powieści są próbami ucieczki w przeszłość, by nie zabierać głosu w sprawach współczesnych – wszystkie działania pisarza, kolejne napisane powieści były bowiem podporządkowane jednemu celowi: zdefiniowaniu na nowo gatunku powieści historycznej jako poważnego namysłu nad historią, namysłu realizowanego w formie wyrafinowanej gry literackiej o precyzyjnie określonych założeniach. Ta bezkompromisowość, jak się wydaje, kazała Parnickiemu szczegółowo wyjaśnić w obszernej rozmowie z Wacławem Sadkowskim, dlaczego w odczuciu pisarza powieść Jeana d’Ormessona *Chwała cesarstwa* nie jest w istocie powieścią historyczną, choć jako taka odniosła niebywały sukces komercyjny i zdobyła uznanie krytyków. To, czy do końca udało się Parnickiemu zachować kontrolę nad stworzonym dziełem, pozostaje kwestią otwartą. Wydaje się, że pisarz w późnej twórczości, niczym uczeń czarnoksiężnika, przestał panować nad swym rozrastającym się literackim światem, w czym stał się podobny do poety, którego najbardziej cenił w literaturze polskiej – Juliusza Słowackiego. Jak zapisał w *Dzienniku*...:

Chwilami wydaje mi się, że podświadomie podejmowałem liczne próby kontynuacji *Darów z Kordoby* z celem, by pozo-

---

¹⁴ W listach do Konstantego Symonolewicz Parnicki wskazuje, że na jego życie duchowe i intelektualne największy wpływ wywarli, obok ojca, dwaj opiekunowie z harbińskiego gimnazjum: właśnie Konstanty Symonolewicz oraz ksiądz Władysław Ostrowski (1874–1936) z parafii pw. św. Stanisława w Harbinie. W latach trzydziestych Parnickiemu blisko było do filozofii chrześcijańskiego personalizmu. W swojej *Opowieści o trzech Metysach* (1994) podjął próbę opisaną powodów, dla których w latach pięćdziesiątych oddalił się od katolicyzmu. Zob. list z 7 sierpnia 1932 r. W: T. PARNICKI: *Listy do Konstantego Symonolewicz z lat 1928–1949*. Wstęp i oprac. T. MARKIEWKA. Katowice 2020, s. 343.

stały po mnie [...] liczne też luźne fragmenty, jak po Słowackim zostały liczne luźne fragmenty *Króla-Ducha*¹⁵.

Powieść historyczna Parnickiego – odnowiona jako gatunek na miarę drugiej połowy XX wieku – nie była łatwa w odbiorze. Stanowiła wyzwanie zarówno intelektualne, jak i estetyczne, była efektem zmagania się z materią historii, własną wrażliwością i językiem, mającym swe źródła w klasycznej retoryce czy prozie polskiego renesansu. Zapraszała czytelnika w świat o nieskończonej złożoności i niczego czytelnikowi nie ułatwiała. Powieść historyczna była dla samego Parnickiego niekończącą się zagadką, łamiącą główką, intelektualnym wyzwaniem. W obszernym wywiadzie, jakiego Parnicki udzielił z okazji swojego jubileuszu – osiemdziesiątych urodzin – jednemu z najwierniej towarzyszących twórczości pisarza krytyków Zygmuntowi Lichniakowi, stwierdził:

Kiedy zaczynałem pisać *Tylko Beatrycze*, zupełnie nie zdawałem sobie sprawy, jak się będzie zaczynać akcja powieści, co się w niej będzie działo. Tak jest z większością moich dzieł. Może dlatego, że ja jestem chyba spóźnionym uczniem Freuda, nie w tym sensie, żebym podzielał wszystkie poglądy Freuda, ale przynajmniej bardzo silnie uwierzyłem w to, co Freud pisze o znaczeniu podświadomości. Ja wciąż mam wrażenie, że kiedy zaczynam pisać, nie wiem, jak to będzie, ale moja podświadomość będzie mną kierowała, będzie kierowała moim piórem, ręką, która to pióro trzyma, i moim mózgiem, który kieruje też ruchami tej ręki. Tak że gdy się nie wie, co się ma zrobić, to także się nie wie, czy to, co się robi, robi się dobrze. W każdym razie nie robi się tak, jak sobie wyobrażało się, że się będzie robić, no a zwykle pisarz przystępując do pisania książki, marzy o tym, żeby to była książka dobra. Skoro ona jest inna niż ta, jak on ją sobie wyobrażał, to trudno mu powiedzieć, co on sam o niej myśli, czy ona jest dobra, czy nie (s. 297).

---

¹⁵ T. PARNICKI: *Dzienniki...*, s. 387.

W rozmowach i wywiadach, które przez ponad trzy dekady towarzyszyły twórczości powieściowej Parnickiego, ukuł on jednak, jak się wydaje, trafną formułę swojego pisarstwa, którą zaczerpnął z dzieła Friedricha Nietzschego *Narodziny tragedii* (*Die Geburt der Tragödie*, 1872). W ujęciu niemieckiego filozofa dwaj tragicy ateńscy – Ajschylos i Sofokles – pisali swe dzieła dla całego ludu ateńskiego. W przeciwieństwie do nich krytyczny, obdarzony dużą samoświadomością Eurypides pisał w istocie dla dwóch odbiorców: siebie samego i idealnego czytelnika swych dzieł – Sokratesa. Proza historyczna, jaką tworzył Parnicki, była dla niego niczym dramaty Eurypidesa – nieustannym poszukiwaniem partnera, zaproszeniem skierowanym do czytelnika idealnego, współczesnego Sokratesa, gotowego do rozpoczęcia dialogu¹⁶.

Niniejszy tom wypowiedzi i wywiadów pisarza – obok autokomentarzy dotyczących powieści historycznej – zawiera również kilka tekstów biograficznych, bez których zrozumienie twórczości Parnickiego byłoby niepełne. Elementy autobiograficzne rozproszone są oczywiście w wielu rozmowach, na szczególną uwagę zasługuje jednak kilka wypowiedzi mających charakter ściśle wspomnieniowy. Pierwsza z nich, opublikowana w poznańskim miesięczniku „Nurt” w kwietniu 1974 roku, jest hołdem złożonym Konstantemu Symonolewiczowi – nauczycielowi z chińskiego gimnazjum, który wywarł najsilniejszy wpływ na osobowość i fascynacje intelektualne Parnickiego. Autor *Nowej baśni* nie pozostawia w swoim wspomnieniu wątpliwości:

Gdy myślę o całym swoim późniejszym życiu, o tym, kim się stałem, czemu poświęciłem życie, uświadamiam sobie, że zawdzięczam to jednemu człowiekowi. Był nim pan Konstanty Symonolewicz (s. 192).

---

¹⁶ Nawiązania Parnickiego do Eurypidesa i rozumienia jego twórczości w ujęciu F. Nietzschego, jak również szukanie analogii między twórczością Eurypidesa a własną pojawiają się nie tylko w wywiadach pisarza, stanowią także motyw w powieściach *Staliśmy jak dwa sny* (1973) i *Rozdwojony w sobie* (1983).

Wspomnienie to jest jednak również spojrzeniem wstecz na cały okres intelektualnej formacji – czasu harbińskiego gimnazjum, w którym w latach 1920–1927 kształtowała się osobowość najoryginalniejszego powieściopisarza historycznego literatury polskiej XX wieku.

Drugim tekstem jest wspomnienie pośmiertnie poświęcone Janowi Parandowskiemu – przed wojną wspierającemu debiut pisarski Parnickiego, a po jego powrocie do Polski – sąsiadowi i przyjacielowi. Wspomnienie to daje obraz wycinkowy, choć dość szczegółowy, lwowskich lat życia Parnickiego i polskiego życia literackiego późnych lat trzydziestych XX wieku, stanowi też ciekawe świadectwo literackiego powinowactwa między formą „dialogu urojonego” z prozy Parnickiego a zakończeniem *Godziny śródziemnomorskiej* Parandowskiego.

Trzecim tekstem jest wzruszające i ciepłe wspomnienie o zmarłym w 1981 roku Janie Szwykowskiem, który z ramienia Stowarzyszenia PAX przyjął na siebie trud zorganizowania przeniesienia się Eleonory i Teodora Parnickich z Meksyku do Polski w roku 1967, a w kolejnych latach należał do grona najbliższych warszawskich przyjaciół Parnickiego.

Tom zwieńczony jest wypowiedzią wspomnieniową o charakterze wyjątkowym. W gabinecie swojego warszawskiego mieszkania w drugiej połowie listopada 1988 roku, na dwanaście dni przed śmiercią, nagrał Parnicki na prośbę Waława Sadkowskiego półgodzinną wypowiedź na potrzeby organizowanego w Moskwie spotkania poświęconego twórczości pisarza. Bezbłędnym językiem rosyjskim wraca w tym nagraniu wspomnieniami do Moskwy – miasta swojego dzieciństwa. We wzruszającej wypowiedzi opisuje szczegółowo „swoją” Moskwę – mieszkania zajmowane przez rodziców, firmę niemieckiego przedsiębiorcy Gustawa Lišta, w której pracował ojciec, muzea, galerie i teatry, do których pisarz chodził jako dziecko. Cytuje rosyjskich poetów, którzy na całe życie ukształtowali jego literacki „słuch”, nawiązuje do rosyjskich lektur swojego dzieciństwa i wspomina odwiedziny stryja Franza z Petersburga. Historia niejako zatacza w tej wypowiedzi koło.

Teodor Parnicki, wyczerpany podróżami swojego życia, trwającą przez wiele lat intensywną pracą literacką, zmęczony chorobą, w języku swojego domu rodzinnego – domu, który utracił bezpowrotnie w wieku dziesięciu lat – opisuje Moskwę swojego dzieciństwa, gdzie po raz pierwszy, jako czteroletni chłopczyk, zafascynował się historią podczas zabawy wycinankami z magazynu dla dzieci „Swietlaczok”¹⁷.

Na cztery dni przed śmiercią w swoim *Dzienniku...* pod datą 1 grudnia 1988 zanotował:

Wacław Sadkowski telefonował po powrocie z Moskwy, o imprezie poświęconej mojemu piarstwu mówił jako o bardzo udanej. W moim magnetofonowym przemówieniu w języku rosyjskim Rosjanie wykryli jeden tylko błąd lingwistyczny (użyłem słowa „awtonomiczeskaja”, a jakoby trzeba mówić „awtonomnaja”). Niestety, mechanik nie poradził sobie z taśmą magnetofonową i końcową (ale jak dużą? będę musiał to jeszcze sprawdzić) część przemówienia trzeba było uciąć¹⁸.

Tomasz Markiewka

---

¹⁷ Zob. T. PARNICKI: *Zmyślenie a prawda historyczna*. „Kierunki” 1964, nr 8, s. 1, 5, 10. Zob. tekst *Zmyślenie a prawda historyczna* (s. 41–60).

¹⁸ T. PARNICKI: *Dzienniki...*, s. 462.

Podziękowania

Pomysł przygotowania tego tomu pojawił się wiele lat temu. W trakcie prac koncepcyjnych, przygotowywania materiałów, na etapie merytorycznym i organizacyjnym wsparło nas wiele osób, którym chcemy w tym miejscu złożyć serdeczne podziękowania.

Od samego początku projekt – koncepcyjnie, merytorycznie oraz organizacyjnie – wspierał Pan prof. dr hab. Krzysztof Uniłowski, zmarły przedwcześnie w grudniu roku 2019. Swoją ogromną wiedzę dzielił się z nami wielokrotnie Pan Andrzej Dobrowolski. Cenne rady przyniosła recenzja wydawnicza Pana dr. hab. Andrzeja Juszczyka z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Za pomoc w opracowaniu fragmentów dotyczących języka i kultury rosyjskiej chcemy złożyć podziękowania Paniom lic. Małgorzacie Tarnackiej oraz dr Annie Zaczkowskiej.

W trakcie poszukiwań tekstów (i kontekstów) oraz przetrząsania grubych tomów bibliografii nieocenioną (pełną cierpliwości) pomoc niosła nam Pani Grażyna Wilk, pracująca wówczas w Bibliotece Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Nieoczekiwana i przedwczesna śmierć Pani Grażyny w roku 2016 sprawiła, że czytelnia czasopism nigdy już nie była taka sama.

Do projektu wydania wypowiedzi prasowych autora *Słowa i ciała* z przychylnością odniosła się Pani Eleonora Parnicka, zmarła w roku 2017. Z równą życzliwością wspierała nas – a także udzielała nam cennych konsultacji – Pani Karin Janowicz Pessel, której składamy serdeczne podziękowania.

Dziękujemy wszystkim wydawcom (lub ich prawnym spadkobiercom) za wyrażenie zgody na przedruk i opracowanie opublikowanych przez nich wywiadów i wypowiedzi pisarza.

Dziękujemy także dysponentom środków finansowych naszych ośrodków – Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach i Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej – dzięki którym publikacja ta mogła się ukazać.

Piotr Gorliński-Kucik, Tomasz Markiewka

Indeks osobowy

W indeksie osobowym nie uwzględniono Teodora Parnickiego, nazwisk w tytułach i nazwach. Pismem prostym zapisano odwołania do tekstu głównego, pismem pochyłym – odwołania do partii tekstu autorstwa redaktorów tomu (wstęp, przypisy, bibliografie).

Zakresy stron w odwołaniach indeksu osobowego do niektórych postaci rozszerzono, aby w pełniejszy sposób ukazać związki między materiałem historycznym a literackim, które twórczo wykorzystywał Parnicki.

- Aaron (Aron), zm. 1059, biskup krakowski 209–212, 296–297
Abraham, patriarcha biblijny 170
Abramowicz Zofia 49
Abyzov Jurij 97, 128
Achajos Seleucyda, zm. 213 p.n.e. 56
Achmatowa Anna (właśc. Anna Andriejewna Gorienko) 357, 358
Adam z Bremy, ok. 1050–1081, niemiecki kronikarz 53–54
Aecjusz Flawiusz, ok. 390–454, rzymski polityk i wódz 65, 68
Aimard Gustave 274
Ajschylos 20, 84, 105, 163
Aleksander III Macedoński, 356–323 p.n.e., król Macedonii 126
Aleksander Jagiellończyk, 1461–1506, król Polski 270, 271
Alv Erlingsson, zm. 1290, norweski polityk 236
Ałdanow Mark (właśc. Mark Aleksandrowicz Landau) 171, 344, 345
Ambroży z Mediolanu, 339–397, arcybiskup Mediolanu 222
Ammianus Marcellinus, ok. 330–392, rzymski historyk 224
Andrzejewski Jerzy 44, 96, 118, 144, 148, 165, 199–201, 216, 217, 285, 318, 329
Antialkidas, władca indo-grecki 55
Antioch III Wielki, ok. 242–187 p.n.e., władca państwa Seleucydów 56
Appian z Aleksandrii, 95–180, grecki historyk 56
d’Arc Joanna 15, 53–54, 186–187
Ariosto Ludovico Giovanni 87, 88
Arnold Stanisław, 1895–1973, polski historyk 193
Aron zob. Aaron
Artakserkses II Mnemon, zm. 358 p.n.e., król Persji 248
Artamonow Michaił Iłlarionowicz 338–339
Arystoteles 84, 179, 201, 202

- Augustyn z Hippony, święty 37–38, 222, 280
- Balk Henryk, polski poeta 290
- Balk Stanisław, polski scenograf 290
- Balzac Honoré de 115, 148, 150
- Balzac Honoriusz zob. Balzac Honoré de
- Baran Bogdan 84
- Barski Jan 345
- Bąkowska Eligia 175, 177
- Beckett Samuel 115
- Bereza Heryk 69–70, 82, 115
- Beyle Marie-Henri zob. Stendhal
- Bezprym, ok. 986–1032, książę Polski 206
- Bhagabhadra, król indyjski 55
- Białoszewski Miron 117
- Bielowski August 339
- Bierdiajew Nikołaj 37
- Billip Witold 64, 82
- Biskupska Barbara 157, 364
- Błeszyński Kazimierz 251
- Błok Aleksander 117, 294–295, 356
- Bokassa Jean-Bedel 336
- Bolesław I Chrobry, 967–1025, król Polski 68, 125, 206, 209–212, 297, 333, 334–336, 340, 342–343
- Bolesław II Szczodry (Śmiały), ok. 1042–1082, król Polski 342
- Bolesław III Krzywousty, 1086–1138, książę Polski 42
- Bolesław Pobożny, ok. 1224–1279, książę z dynastii Piastów 235
- Bolis Kreteńczyk, ok. III/II w. p.n.e. 56
- Bonifacjusz (właśc. Flavius Bonifatius) 65
- Borges Jorge Luis 176
- Bowe Osip Iwanowicz (właśc. Joseph Bové) 350
- Boxer Charles Ralph 67
- Boy-Żeleński Tadeusz zob. Żeleński Tadeusz (pseud. Boy)
- Brandys Kazimierz 44, 329
- Bratkowski Jan, reżyser 185
- Bratny Roman 146
- Briusow Walerij 117
- Broniewski Władysław 320, 355
- Brończyk Kazimierz 36
- Brzechwa Jan 340
- Brzetysław I Przemyślida, ok. 1002–1055, książę Czech 341
- Budrecki Lech 364
- Burzyńska Anna 151
- Butor Michel 115, 150
- Castiglione Baltazar 71
- Cervantes Saavedra Miguel de 48
- Chasdaj ibn Szaprut, ok. 915–990, żydowski uczony 339
- Chłopocka Helena 342
- Chmielewski Witold 206
- Chojnacki Antoni 230
- Chrzanowski Ignacy 220
- Chwistek Leon 80
- Chyliński Konstanty 279
- Cieślikowska Teresa, ur. 1926, polska literaturoznawczyni 12
- Cieślikowski Sławomir, 1926–2020, polski psycholog, orientalista, mąż Teresy Cieślikowskiej 55
- Clavijero Francisco Xavier 325
- Cohn Emil zob. Ludwig Emil
- Cooper James Fenimore 274
- Corneille Pierre 89
- Cortés Hernán 10, 97, 162, 325, 326
- Cromwell Oliver, 1599–1658, angielski polityk 227
- Cyrus Młodszy Achemienida, ok. 424–401 p.n.e. 247
- Cyryl i Metody (właśc. Konstantyn i Michał), misjonarze 338

- Czachowska Zofia 374
 Czachowska-Kozłowska Danuta 374
 Czajkowski Modest, 1850–1916, rosyjski dramatopisarz, brat Piotra Czajkowskiego 350
 Czajkowski Piotr Iljicz, 1840–1893, rosyjski kompozytor, brat Modesta Czajkowskiego 350
 Czan-Tso-Lin (Czang Tso-lin) zob. Zhang Zuolin
 Czang Kaj-Szek (Czang Kaj-szek), 1887–1975, chiński polityk i wojskowy 196
 Czarnik Oskar Stanisław 323
 Czechowicz Józef 117
 Czekanowski J. 30
 Czerwińska Małgorzata 82
 Czerny Anna Ludwika 80
 Czochowa Andriej 351
 Czuganowa Tamara 365
 Damazy I, 305–384, papież 223
 Danilewicz Zielińska Maria 206
 Dante Alighieri 40, 195
 Dawid, król Izraela 170
 Dąbrowska Maria 244
 Dąbrowski Marian 244
 Debussy Claude 350
 Defoe Daniel 167
 Demetriusz I, król greko-baktryjski 55
 Deutero-Izajasz zob. Izajasz
 Dion, ojciec Heliodora 55–56
 Długosz Jan 270–271
 Dobraczyński Jan 45, 51, 54, 144, 148, 187, 204, 214, 215–219, 255, 257
 Dobrowolski Andrzej 11, 23, 42, 87, 108, 152, 207, 322, 373, 374
 Dolecki Zbigniew 199, 204
 Doña Marina (właśc. Malintzin), kochanka Hernána Cortésa 10, 97, 162, 325–327
 Dostojewski Fiodor 101, 153, 358–359
 Drucki-Lubecki Franciszek Ksawery 200–201
 Druon Maurice 170
 Dumas Alexander (ojciec) 42, 70, 131, 139, 142, 162, 181, 226, 238, 293
 Dunlop Douglas Morton 338–339
 Dydiusz Julian, 13–193, cesarz rzymski 202
 Dymitr Iwanowicz, domniemany syn Iwana IV Groźnego 63, 351–352
 Dżugaszwili Iosif Wissarionowicz zob. Stalin Józef W.
 Edward Wyznawca, ok. 1002–1066, król Anglii 152
 Elia Galla Placydia, ok. 390–450, cesarzowa rzymska 65
 Elżbieta I Romanowa, 1709–1762, caryca Rosji 352
 Elżbieta I Tudor, 1533–1603, królowa Anglii 219
 Elżbieta wrocławska, ok. 1224–1265, księżniczka śląska 234
 Engels Fryderyk 179
 Englert Jan, ur. 1943, polski aktor 185
 Englert Teresa, dyrektorka IW PAX 257
 Epifaniusz z Salaminy, ok. 315–403, pisarz wczesnochrześcijański 130
 Erdman Jan 161, 207, 323, 327, 328
 Erdman Marta 327
 Erdracht Dawid 310–311
 Erdracht Ludwik 310–311
 Erenburg Ilja 31
 Eriksson Leif 54
 Erling zob. Alv Erlingsson
 Eurypides 20, 84–86, 105, 163
 Eutydemos I, król greko-baktryjski 55
 Ezaw, postać biblijna, brat Jakuba 155
 Ezzon, pallatyn reński 296

- Faulkner William 103
 Fiedorow-Dawidow A.A. 46
 Fielding Henry 71, 138
 Filip II, 1527–1598, król Hiszpanii 219
 Fiodor I Rurykowicz, 1557–1598, car Rosji 351
 Flaubert Gustave 131
 Flawicki Konstantyn Dmitrijewicz, 1830–1866, rosyjski malarz 352
 Flawiusz Julian (właśc. Flavius Claudius Iulianus), 331–363, cesarz rzymski, zwany Julianem Apostatą 10, 135, 136–138, 142–143, 179, 220–222, 224–228, 302, 303
 Frantz Wiktor 289, 290
 Freud Sigmund 19, 151, 179, 277, 297
 Fryderyk III Piękny, 1289–1330 57
 Fryderyk Jagiellończyk, 1468–1503, syn Kazimierza IV Jagiellończyka, prymas Polski 270
- Gajusz Juliusz Cezar (właśc. Caius Iulius Caesar), 100–44 p.n.e., polityk i dyktator rzymski 173–174
 Gall Anonim 42, 183, 336, 343
 Giedroyc Jerzy 11, 87, 108, 374
 Gielata Ireneusz 51, 234
 Gierek Edward 146
 Gieysztor Aleksander 342
 Głowacki Aleksander zob. Prus Bolesław
 Gnupsson (Gnupson) Erik (Eryk), biskup Islandii 54
 Goetel Ferdynand 244
 Gojawiczyńska Pola (właśc. Apolonia Gojawiczyńska) 244
 Gołubiew Antoni 51, 88
 Goncourt Edmond de 176
 Goncourt Jules de 176
 Gorliński-Kucik Piotr 55, 82, 85, 87, 101, 205, 206, 234, 264, 269, 320, 374
- Górnicki Łukasz, 1527–1603, polski poeta 71, 88, 128, 147, 156, 217
 Górski Konrad 220, 312
 Grabski Władysław, premier II Rzeczypospolitej 51
 Grabski Władysław Jan, polski prozaik 51, 54, 187
 Graćjan (właśc. Flavius Gratianus), 359–283, cesarz rzymski 223
 Grajewska A. 39
 Graves Robert 172–173
 Gregorovius Ferdinand 208
 Grochowiak Stanisław 117
 Grochowski Kazimierz 29–30
 Grodecki Roman 336
 Grudziński Jerzy, dyplomata 263
 Grudziński Tadeusz, mediewista 269
 Gruszczyński Mirosław 229
 Guérin André 53, 186
 Gumilow Nikołaj Stiepanowicz 358
 Guta von Habsburg, 1271–1297, królowa czeska 235
 Guze Joanna 150
- Hadjiantoniou George A. 67
 Hajduk Jacek 42
 Halecki Oskar 270
 Hamilton Annie 208
 Hamlet, książę Jutlandii 48, 129
 Hammer Seweryn 56
 Handelman Marceli 193
 Harun ar-Raszid, 763–809, władca muzułmański 339
 Heliodor, syn Diona, ambasador indyjski 55
 Heliodor jerozolimski 56
 Heliogabal, 204–222, cesarz rzymski 76
 Henryk II Święty, zm. 1024, cesarz Niemiec 206, 210
 Henryk V Lancaster, 1387–1422, król Anglii 186

- Henryk VI Lancaster, 1421–1471, król Anglii 186
- Heraklit z Efezu 281
- Herjólfsson Bjarni, islandzki kupiec 54
- Herman-Lukasik Anna 327
- Herzog Émile Salomon Wilhelm zob. Maurois André
- Hłasko Marek 70
- Hoffman Calvin, angielski krytyk teatralny 67
- Hoffman Jerzy, polski reżyser 323, 324
- Hohenzollern Elżbieta Zofia, 1589–1629 165
- Hollender Tadeusz 36, 80, 287, 288–289, 290, 291
- Holoubek Gustaw 185
- Homer 95
- Hope Anthony 159
- Horacy 153, 251, 294
- Horawianka Barbara 185
- Hugo Gerardus, zm. 1317, biskup Cahors 235
- Hułak-Artemowski Semen 350
- Husarski Karol, poeta 290
- Igor Światosławowicz, 1151–1202, książę nowogrodzki 353
- Ingram Rex (właśc. Reginald Ingram Montgomery Hitchcock), brytyjski filmowiec 160
- Irzyk Zbigniew 199
- Iwan IV Groźny, 1530–1584, car Rosji 63, 351, 352
- Iwanow Konstantin Aleksiejewicz, 1858–1919, rosyjski historyk 62
- Iwanow Wiaczesław Iwanowicz, 1866–1949, rosyjski poeta 356
- Iwaskiewicz Jarosław 117
- Izaak, patriarcha biblijny 155, 170
- Izajasz, prorok starotestamentowy (Deutero-Izajasz) 17, 113, 167, 175
- Jabłoński Henryk 146
- Jadwiga Andegaweńska, ok. 1373–1399, królowa Polski 270
- Jadwiga Bolesławówna, ok. 1266–1339, królowa Polski 235
- Jakub, patriarcha biblijny, brat Ezawa 69, 98, 131, 155, 170
- Jakubowiak Maciej 344
- Jamroziak Wojciech 14, 139, 331, 337, 364
- Jan I Olbracht, 1459–1501, król Polski 270, 271
- Jan XVI (właśc. Jan Filagatos), zm. 1001, antypapież 208
- Jan XXII (właśc. Jacques Duèse), ok. 1244–1334, papież 39, 52, 57–60, 232, 234, 235, 334
- Jan XXIII (właśc. Angelo Giuseppe Roncalli), 1881–1963, papież 232
- Jan Krescencjusz, zm. 998, włoski patrycjusz 208
- Janicka Barbara 327
- Janicki Wojciech 199
- Janion Maria 82
- Janiszewski Stanisław 76, 193–195
- Janowicz Pessel Karin 23
- Jarochowska M. 214
- Jarocki Tadeusz 169
- Jaropełk I Rurykowicz, ok. 956–978, książę Rusi Kijowskiej 340
- Jarosław I Mądry, 978–1054, książę Rusi Kijowskiej 335
- Jaroszewicz Piotr 146
- Jasienica Paweł (właśc. Leon Lech Beynar) 285
- Jastrun Mieczysław 295, 355, 356
- Jesienin Sergiej Aleksandrowicz 354
- Jezus Chrystus 17, 47, 48, 102, 113, 130, 173
- Joyce James 103–104
- Józef ben Aron, król chazarski 339
- Julian (hrabia) 62

- Julian Apostata zob. Flawiusz Julian
 Juliusz Cezar zob. Gajusz Juliusz Cezar
 Jurewicz Oktawiusz 294
 Juszczyk Andrzej 23
- Kaden-Bandrowski Juliusz 216
 Kałtubek Wincenty 183, 342
 Kafka Franz 103
 Kalita Stanisław, polski historyk 55
 Kalita Tadeusz, marynarz 61
 Kanciewicz-Sokołowska Krystyna 347, 365
 Kant Immanuel 345
 Kantemir Antioch 138
 Karapetân G.B. 75
 Karl Martell zob. Karol Młot
 Karol I Stuart, 1600–1649, król Anglii 227
 Karol I Wielki, ok. 742–747, król Franków, cesarz rzymski 181
 Karol V Habsburg, 1500–1558, król Hiszpanii 58, 59
 Karol VI Szalony, 1368–1422, król Francji 186
 Karol VII Walezjusz, 1403–1461, król Francji 53, 186
 Karol Młot (właśc. Karl Martell) 181–182
 Katullus (właśc. Gaius Valerius Catullus), rzymski poeta 174
 Katzenellenbogen Oskar zob. Ortwin Ostap
 Kazimierz I kujawski, ok. 1211–1267, książę z dynastii Piastów 235
 Kazimierz I Odnowiciel, 1016–1058, książę Polski 296, 341
 Kazimierz IV Jagiellończyk, 1427–1492, król Polski 270–272
 Kazimierz Jagiellończyk, 1458–1484, syn Kazimierza IV Jagiellończyka, święty 270
- Kętrzyński Stanisław, 1876–1950, polski historyk, syn Wojciecha Kętrzyńskiego 341, 342
 Kętrzyński Wojciech (właśc. Adalbert von Winkler), 1838–1918, polski historyk 342
 Kietlicz Henryk 302
 Kijowski Andrzej 50, 82
 Kister Marian 79, 315–317, 327–330
 Kleiner Juliusz 9, 78, 95, 155, 159
 Kobzdej Aleksander 333
 Kochanowski Jan, 1530–1584, polski poeta 88, 127
 Kochanowski Piotr, 1566–1620, polski poeta, bratanek Jana Kochanowskiego 87, 88
 Koczy Leon Bogusław 340–341
 Kolankowski Ludwik 270
 Kolumb Krzysztof 15, 59–60, 187–188
 Kołczak Aleksander 9
 Kołłątaj Hugo 89
 Commodus, 161–192, cesarz rzymski 202
 Konieczny Marian 271
 Konstantyn I Wielki, 272–337, cesarz rzymski 10, 47, 99–100, 152, 302, 327
 Kopernik Mikołaj 344
 Korsz Fiodor 351
 Kosibowicz Edward 313
 Kossak-Szczucka Zofia 9, 214, 216, 327–328
 Kościuszko Tadeusz 273
 Kot Stanisław 322
 Kowalczykowa Alina 373
 Koziółek Ryszard 51, 52, 234
 Krasieński Włodzimierz, dziennikarz 309
 Krasieński Zygmunt 76, 78, 124, 136–137
 Kraszewski Józef Ignacy 76, 142, 216
 Ksenofont, ok. 430–355 p.n.e., grecki pisarz i żołnierz 247

- Kunegunda Halicka, 1246–1258, królowa czeska 235
- Kurylczyk Bohdan 13, 365
- Kuryluk Karol 291, 315
- Kuszela Maciej 333
- Łabuda Gerard 51–52, 112, 123, 342
- Lam Andrzej, ur. 1929, polski literaturoznawca, bratanek Stanisława Lama 279
- Lam Stanisław, 1891–1965, polski literaturoznawca 279
- Lamartine Alphonse de (właśc. Alphonse Marie Louis de Prat de Lamartine) 301
- Lanckorońska Karolina 340–341
- Langer Rulka 328
- Laskownicki Bronisław 309
- Lechoń Jan (właśc. Leszek Serafinowicz) 117
- Lenin Włodzimierz I (właśc. Władimir Iljicz Uljanow) 280, 347
- Leon I, ok. 390–461, papież 102
- Levine I.H. 338
- Libanius, 314–395, grecki retor 224
- Lichniak Zygmunt 14, 19, 35, 64, 82, 98, 199, 213, 222, 223, 257, 301, 316, 320, 365
- Licyniusz, 260–325, cesarz wschodniorzymski 100
- Liderd M.F. 46
- Linke Anna 311
- List Aleksander 348
- List Gustaw 21, 348–349
- List Mikołaj 348
- Liszt Franciszek 350
- Lohn Władysław 167
- Lortzing Albert 350
- Lubomirski Stanisław Herakliusz 89
- Lucjusz Werus, 130–169, cesarz rzymski 202
- Ludwig Emil (właśc. Emil Cohn) 252
- Ludwik I Węgierski (Wielki), 1326–1382, król Węgier 271
- Ludwik IV Bawarski, 1282–1347, cesarz rzymski 57, 234
- Luke Peter 185
- Łanowski Zygmunt 170
- Łazarz, postać biblijna 16, 130
- Łączyński W. 293
- Łepkowski Tadeusz 325, 326
- Łukasiewicz Jacek 82, 214, 297
- Łukasz Żydzięta, zm. 1059, biskup Nowogrodu 67
- Madyda Władysław 247
- Magnus Maksymus, zm. 388, rzymski wojskowy 223, 224
- Majakowski Władimir Władimirowicz 353–355, 359
- Majchrzak Ryszard 263
- Maksymow Wasyl 362
- Malewska Hanna 42, 88, 124, 214
- Malintzin zob. Doña Marina
- Mann Thomas (Tomasz) 65/66, 103, 114, 170, 171
- Marcja (właśc. Marcia Aurelia Ceionia Demetrias), zm. 193, kochanka cesarza Kommodusa 202, 204
- Marcjan, ok. 392–457, cesarz wschodniorzymski 102
- Marek Aureliusz, 121–180, cesarz rzymski 202
- Marek Aureliusz Sabinianus 202
- Markiewka Tomasz 13, 18, 29, 61, 77, 139, 155, 160, 194, 207, 288, 302, 306, 322, 331, 371, 373, 374
- Markowski Michał Paweł 151
- Marks Karol 179, 280
- Marlowe Christopher 71
- Marszałkowska D. 214
- Martos Iwan Pietrowicz 359
- Massenet Jules 350

- Massis Henri 37
 Maurois André (właśc. Émile Salomon Wilhelm Herzog) 52
 Mazarin Jules (właśc. Giulio Mazzarini) 227
 Mejbaum Waclaw 307
 Melas Spyros (Spiros) 245–246
 Mereżkowski Dmitrij 220
 Metternich Klemens von, książę 301
 Mętrak Krzysztof 15, 363
 Michał I Romanow, 1596–1645, car Rosji 63
 Michał z Ceseny, ok. 1270–1342, generał franciszkanów 57
 Miciński Bolesław, 1911–1943, polski eseista, bratanek Tadeusza Micińskiego 118, 127, 246
 Miciński Tadeusz, 1873–1918, polski poeta i prozaik 118
 Mickiewicz Adam 60, 78, 127, 136–137, 301
 Miecław, zm. 1047, władca Mazowsza 341
 Mieszko I, zm. 992, władca Polski 125
 Mieszko II Lambert, 990–1034, król Polski 206, 207, 296, 335, 341
 Mikke Jerzy 200, 201
 Mikołaj I Romanow, 1796–1855, car Rosji 126, 138, 301
 Mikołaj II Romanow, 1868–1918, car Rosji 63
 Mikołaj V (właśc. Pietro Rainalducci), zm. 1333, antypapież 57
 Mikołajczyk Stanisław 211
 Mincjusz Feliks, pisarz wczesnochrześcijański 221
 Minin Kuźma Minicz 361, 362
 Mironowicz Antoni 341
 Mirrieles Archibald 350–351
 Mochnacki Maurycy 200–201
 Modrzewski Andrzej Frycz, 1503–1572, polski pisarz 194
 Mollat Guillaume 52
 Morsztyn Jan Andrzej, 1621–1693, polski poeta 88–89
 Mortkowicz Jakub 290
 Muir Andrew 350
 Nałkowska Zofia 313
 Napoleon III Bonaparte 43, 63
 Nastulanka Krystyna 93, 363
 Neron, 37–68, cesarz rzymski 76
 Niecikowski J. 214
 Niemcewicz Julian Ursyn 42
 Nietzsche Friedrich (Fryderyk) 20, 83, 162
 Nowacka Beata 86
 Nowacka Ewa 215, 216
 Nowicki Jan 229
 Nowosilcow Nikołaj, 1761–1838, rosyjski polityk 60
 Odoaker, ok. 433–493, wódz germański 183
 Oleg Światosławowicz, zm. 977, książę Drewlan 340
 Oleśnicki Zbigniew 10
 d’Ormesson Jean 18, 174–185, 188, 203–204, 227
 Ortwin Ostap (właśc. Oskar Katzenellenbogen) 35, 80–81, 245, 287, 306
 Orygenes, ok. 185–254, pisarz wczesnochrześcijański 345
 Orzechowski Stanisław 88, 127, 194, 217
 Ostrowski Władysław, ksiądz 18, 29, 96
 Osuchowski Antoni 30
 Otton III, 980–1002, cesarz rzymski 68, 205–206, 208–210, 296
 Parandowska Irena 79, 246
 Parandowski Jan 21, 73, 79, 91, 124, 153, 241–253
 Parandowski Piotr, syn Jana Parandowskiego 79

- Parandowski Zbigniew, syn Jana Parandowskiego 79
- Parnicka (Borzienko) Maria, druga żona Bronisława Parnickiego, mać Teodora Parnickiego 27, 75
- Parnicka (z d. Bączkowska) Marianna, babka Teodora Parnickiego 27, 43
- Parnicka (z d. Jackowska) Elżbieta, 1909–1983, pierwsza żona Teodora Parnickiego 11, 256
- Parnicka (z d. Kubińska, primo voto Grygier) Eleonora, 1922–2017, druga żona Teodora Parnickiego 11, 12, 21, 23, 61, 73
- Parnicka (z d. Piekarska) Augustyna, 1880–1918, matka Teodora Parnickiego 9, 27, 28, 157–158, 326, 347–348
- Parnicka Antonina, ur. ok. 1870, siostra Bronisława Parnickiego, ciotka Teodora Parnickiego 43
- Parnicka Luba, córka Adolfa Parnickiego, bratanica Teodora Parnickiego 75
- Parnicka-Schwarz Marianna, córka Franzta Parnickiego 362
- Parnicki Adolf, 1913–1998, brat Teodora Parnickiego 43, 75
- Parnicki Albert, brat Bronisława Parnickiego, stryj Teodora Parnickiego 43
- Parnicki Alfred, brat Bronisława Parnickiego, stryj Teodora Parnickiego 43
- Parnicki August, 1840–1910, dziadek Teodora Parnickiego 21, 43, 93–94, 132
- Parnicki Bronisław (Bruno), 1880–1928, ojciec Teodora Parnickiego 9, 21, 27–28, 43, 46, 74, 75, 77, 93–95, 158–159, 195, 347–349, 351–352, 362
- Parnicki Frantz, 1884–1940, brat Bronisława Parnickiego, stryj Teodora Parnickiego 21, 362, 368
- Parnicki Jerzy, syn Adolfa Parnickiego, bratanek Teodora Parnickiego 75
- Parnicki Max, syn Frantza Parnickiego 362
- Paschalis II, zm. 1118, papież 54
- Pasternak Leon 355
- Paszkievicz Henryk 340–341
- Paszkowski Józef 40
- Paweł z Tarsu 223
- Peiper Tadeusz 117
- Pelagia, żona Bonifacjusza, wodza rzymskiego 65
- Pelc Jerzy 164
- Pepin Krótki, 714–768, król Franków 181
- Pessel Karin zob. Janowicz Pessel Karin
- Petuhov P.Z. 75
- Piasecki Bolesław 255, 263–264
- Piechowski Jan Jerzy 47, 199, 204, 215, 217
- Piekarski Tadeusz (właśc. Teodor Parnicki) 64, 288
- Pietras Zdzisław 199
- Pietruszczak Henryk 208
- Pietrzak Włodzimierz 35–38
- Pietrzyk Zdzisław 322, 373
- Piętak Stanisław 118
- Piłsudski Józef 216
- Piotr, zm. ok. 64, apostoł, święty 17
- Piotr I Wielki, 1672–1725, car Rosji 138, 172
- Piotrowicz Ludwik 56
- Piotrowski Andrzej 14, 61, 82, 363, 364
- Piotrowski Kazimierz 185
- Pirandello Luigi 104
- Platon 84–85, 201
- Plezia Marian 336
- Plotinkov V.S. 75
- Podbielski Henryk 202
- Polibiusz, grecki historyk 56

- Polkowski Andrzej 143
Pollak Roman 156
Pollak Seweryn 295, 355, 356
Pollakówna Janina 357
Porębski Mieczysław 333–334
Pożarski Dymitr Michajłowicz 361, 362
Prądzyński Ignacy Pantaleon, generał,
przywódca powstania listopadowe-
go 301
Prokopowicz Jeleazar zob. Teofan
Proust Marcel 103, 114
Prus Bolesław (właśc. Aleksander Gło-
wacki) 44, 66, 131, 170
Pruszyński Ksawery 160, 323
Przedśława Włodzimierzówna, księż-
niczka ruska 333, 342–343
Przemysław I, ok. 1220–1257, książę wiel-
kopolski 234
Przemysław II, 1257–1296, król Polski 40,
140, 233, 234
Przemysław Ottokar II, ok. 1233–1278,
król Czech 235
Przeworski Marek 315–316
Przyboś Julian 117
Publiusz Klodiusz Pulcher, 92–52
p.n.e., rzymski polityk 173
Puccini Giacomo 351
Puszkin Aleksandr (Aleksander) 138,
191, 302, 340, 350, 357–358
Putrament Jerzy 144, 148, 200, 217
- Radzim Gaudenty, arcybiskup gnieź-
nieński 336
Radziwiłł Bogusław, 1620–1669 165,
166
Radziwiłł Janusz, 1579–1620 165
Ranke Leopold 182, 270, 301
Ratajski Lech 368
Rebeka, postać biblijna, żona Izaaka
155
Reiczka zob. Ryksa Elżbieta
Rej Mikołaj 88
- Renan Ernest 179
Reuter Timothy 54
Reymont Władysław 307
Richardson Samuel 115, 138
Rimski-Korsakow Nikołaj 351
Robbe-Grillet Alain 115
Roberts Michael 67
Roderyk, król Wizygotów 62
Rodine August 190
Rogowski Stanisław 289
Rola L. 337
Rolf Frederick 185
Romanowski Mieczysław zob. Win-
kler Mieczysław
Romer Ludwik Tadeusz 160–161, 207,
211
Rosseels Maria 222
Roth Cecil 338
Rowling J.K. (właśc. Joanne Murray),
pisarka brytyjska 143
Rubinstein Antoni 350
Rudolf II Habsburg, 1281–1307, król
Czech 233
Ruryk, zm. 879, założyciel państwa ru-
skiego 335
Rybakow Boris 66
Rycheza Lotaryńska, 993–1063, królo-
wa Polski 296
Ryčka W.M. 66
Ryksa Elżbieta, Reiczka, 1288–1335,
królowa Polski 40, 140, 233, 235,
236
Rzewuski Henryk 42
- Sadkowski Waclaw 14, 18, 21–22, 62,
82, 177, 217, 359, 361, 364, 373
Safjan Zbigniew 324
Sakso Gramatyk (właśc. Saxo Gram-
maticus) 48
Salomon, król Izraela 102, 170
Salwian z Marsylii (Salwianus) 37
Salwianus zob. Salwian z Marsylii

- Samon, kupiec frankijski, założyciel państwa słowiańskiego 112, 123–124, 148
- Samsonowska Hanna 364
- Sarnowska-Temierusz Elżbieta 50, 82
- Sarraute Nathalie 115
- Saxo Grammaticus zob. Sakso Gramatyk
- Schiller Friedrich (Fryderyk) 52–53, 57
- Scott Walter 42, 68, 131, 142, 181–182
- Seleukos IV Filipator, ok. 220–175 p.n.e., władca Seleucydów 56
- Shakespeare (Szekspir) William 48, 71, 368
- Shaw George Bernard 344
- Sienkiewicz Henryk 42, 69, 70, 76, 98, 112, 131, 139, 142, 144, 145, 149, 154, 155, 162, 164, 165–166, 216, 217–218, 220–221, 242, 293, 317, 324
- Sikorski Władysław 58–59, 97, 160–161, 322
- Silnicki Tadeusz 52
- Skarga Piotr 127, 217
- Skobielew Michaił Dmitriewicz 353
- Skuza Wojciech 320
- Skwarczyńska Stefania 35
- Słobodnik Włodzimierz 358
- Słojewski Jan Zbigniew 39, 111
- Słonimski Antoni 117, 290
- Słowacki Juliusz 9, 18, 78, 95, 126, 136–137, 145, 147, 155, 159, 164, 195, 246, 302
- Sobol-Juryczkowski Andrzej 176
- Sofokles 20, 84, 105, 163
- Sokolovski I.B. 75
- Sokrates 84, 85–86, 201
- Sołowianiuk Jan 221
- Spengler Oswald 37
- Sprusiński Michał 121, 363
- Stachura Edward 70
- Staff Leopold 67, 79
- Stalin Józef W. (właśc. Iosif Wissarionowicz Dżugaszwili) 101
- Stanisław Szczepanowski, ok. 1030–1079, biskup krakowski 342
- Stanley Morton Henry (właśc. John Rowlands), 1841–1904 251
- Stanula Emil 221
- Starowieyska-Morstinowa Zofia 313
- Staszewska Danuta 333
- Staszewski Józef 368
- Stefan Batory, 1533–1586, król Polski 88
- Stempowski Stanisław 244
- Stendhal (właśc. Marie-Henri Beyle) 44, 115
- Stern Anatol 355
- Sterne Laurence 138
- Strachey Lytton 252
- Strug Andrzej 309
- Styś Stanisław 167
- Sveta Ā. 188
- Sylwester II (właśc. Gerbert z Aurillac), zm. 1003, papież 208–209, 296
- Symonolewicz Konstanty 9, 18, 20, 28, 29, 96, 152, 159, 191–196, 288, 289, 301, 303, 325
- Symonolewicz-Symmons Konstanty 192
- Syrop Konrad 199
- Szałasta-Rogowska Bożena 86
- Szarmach Marian 221
- Szczaniecki Paweł 296
- Szczepanik Krzysztof 327
- Szczepański Jan Alfred 282
- Szekspir William zob. Shakespeare William
- Szewczyk Janina 368
- Szewczyk Wilhelm 146
- Szklowski Wiktor 153
- Szlachtycz Stefan 205, 212, 229–233, 235–236, 238–239, 297
- Szołochow Michaił 44
- Szomański Andrzej 199
- Szpotkański Zenon 39, 202, 203

- Szwykowski Jan 21, 261–266
Szydłowski Adam 28
Szymak-Reiferowa Jadwiga 357
Szyzkin Iwan Iwanowicz 352
- Świderkówka Anna 221
Świrski Władysław 309–310
Świrszczyńska Anna 290
- Tarakanowa Elżbieta Aleksiejewna 352
Tarasiewicz M. 107
Tarnacka Małgorzata 23
Tarnowski Marcei 311
Tasso Torquato 42, 87, 88
Teodoryk Wielki, ok. 451–526, król Ostrogotów 183
Teodozjusz I Wielki, 347–395, cesarz rzymski 246
Teofan (właśc. Jelezar Prokopowicz) 138
Tertulian 203, 221
Thietmar z Merseburga 210, 334
Tołstoj Aleksiej (Aleksy) 31, 172
Tołstoj Lew 116, 157, 158, 165, 358
Tomasz z Akwinu 179, 201
Torquemada Tomás de 44
Towiański Andrzej, 1799–1878, polski mistyk 127
Toynbee Arnold Joseph 67
Trietjakow Paweł 352
Triszka Zygmunt 199
Trzebuchowski Paweł 39
Tschan Francis Joseph 54
Tukidydes, grecki historyk 41, 56
Tuwim Julian 117, 290
Tycjan (właśc. Tiziano Vecellio) 59
Tynianow Jurij 172
Tyrowicz Marian 287–289
- Ulikowska Ewa 93
Uljanow Władimir Iljicz zob. Lenin Włodzimierz
Umiński Józef, 1888–1954, historyk Kościoła 302
Umiński Zdzisław, 1924–2004, polski prozaik i krytyk 199
Uniłowski Krzysztof 23
Urbańska Jadwiga 306
Ursyn, zm. ok. 385, antypapież 223
- Vidal Gore 220, 222
Voit Mieczysław 185
- Wacław II, 1271–1305, król Czech i Polski 233, 234–235
Wagner Ryszard 351
Walentynian I, 321–375, cesarz rzymski 223
Walentynian III, 419–455, cesarz rzymski 65
Waltari Mika 170
Wańkowicz Melchior 207, 315, 328
Wardejn Zdzisław 229
Wasilewski Ryszard, ur. 1956, mistrz produkcji 331
Wasilewski Zygmunt, 1865–1948, polski polityk 289, 311
Wasniecowa Wiktor Michajłowicz 352, 353
Wassermann Jakob 251, 311
Wasyl IV Szujski, 1552–1612, car Rosji 274
Waśko Anna 53
Wat Aleksander (właśc. Aleksander Chwat) 101, 320
Ważyk Adam 117, 191, 294, 357
Weintraub Wiktor 212
Wells Herbert George 149
Wenek Joanna 373

- Wergiliusz (właśc. Publiusz Wergiliusz Maro), 70–19 p.n.e., rzymski poeta 49
- White Jack Palmer 53, 186
- Wierieszczagin Wasilij Wasiljewicz 353
- Wierzyński Kazimierz 117, 242–243, 245, 290
- Wikland Erik 67
- Wiktor I, zm. ok. 199, papież 203
- Wilde Oscar 252
- Wilder Thornton 103, 172–173
- Wilhelm I Hohenzollern, 1797–1888, cesarz niemiecki 43
- Wilhelm I Zdobywca, 1028–1087, król Anglii 152
- Wilk Grażyna 23
- Winkler Mieczysław (właśc. Mieczysław Romanowski) 152
- Wittiza, król Wizygotów 62
- Wittlin Józef 244
- Wiwulski Antoni 271
- Władysław I Łokietek, ok. 1260–1333, król Polski 235
- Władysław II Jagiellończyk, 1456–1516, król Czech i Węgier 270, 271
- Władysław II Jagiełło, ok. 1352–1434, król Polski 270, 271–272
- Władysław III Warneńczyk, 1424–1444, król Polski 271
- Władysław IV Waza, 1595–1648, król Polski 274
- Włodzimierz I Wielki, zm. 1015, książę kijowski 340, 342
- Wojciech Sławkowicz, ok. 956–997, arcybiskup gnieźnieński 336
- Wojewoda Cecylia 344
- Wojna Ryszard 146
- Wujek Jakub, 1541–1597, polski jezuita 167
- Wyka Kazimierz 115, 116, 139, 146
- Wyszyński Andriej, 1883–1954, radziecki prawnik i dyplomata 28
- Zaczkowska Anna 23, 66, 188
- Zadura Bohdan 8
- Zakrzewski Stanisław 209, 296
- Zapasiewicz Zbigniew 229
- Zapolska Gabriela 309
- Zhang Zuolin (Czan-Tso-Lin), 1875–1928, chiński wojskowy 30, 315
- Zieliński Bronisław 220
- Zieliński Tadeusz, 1859–1944, polski filolog 317, 318
- Zielonka Zbigniew 214, 216
- Zimin Sergiej 351
- Zweig Stefan 252, 310
- Zwoliński Przemysław 368
- Zygmunt I Stary, 1467–1548, król Polski 194, 270, 271
- Zygmunt III Waza, 1566–1632, król Polski i Szwecji 127
- Żeleński Tadeusz (pseud. Boy) 290
- Żeromski Stefan 35, 80, 160, 295
- Żółkiewski Stanisław, 1547–1620, polski hetman 274
- Żuławski Jerzy, 1874–1915, polski pisarz 319
- Żuławski Mirosław, 1913–1995, polski pisarz i dyplomata, bratanek Jerzego Żuławskiego 319
- Żurkowski B. 214
- Życieńska Ewa 103

Teodor Parnicki

I, Euripides

Interviews, Statements, Auto-commentaries
from 1957–1988

Summary

The book *I, Euripides* presents a wide array of interviews, records of meetings, and remembrances of Teodor Parnicki, published in press from 1957 to 1988. They are programmatic, critical, and autobiographical in character, and they reveal a very interesting image of literary life in the Polish People's Republic.

The texts collected in the book enable a better understanding of the reformulation of the poetics of the historical novel, a goal Parnicki accomplished in the 1950s and 1960s. They also show the turn toward experimental prose in the author's writings in the subsequent decade and explain Parnicki's philosophical, theological, and literary inspirations. Parnicki's biography plays an essential role in both Parnicki's literary and non-literary work. The changes over time in his autobiographical discourse, itself conditioned by changing political circumstances, are immensely interesting. The first texts gathered in this volume were published during Parnicki's period in Mexico, when Instytut Wydawniczy PAX [PAX Publishing House] reprinted *Aecjusz, ostatni Rzymianin* [*Aetius, the Last Roman*] and *Srebrne orły* [*Silver Eagles*], both heralding Parnicki's return to national literary life. In the 1960s and 1970s, Parnicki published over a dozen novels which were widely commented upon in the press and during literary sessions. The last text reprinted in the volume is a recording prepared by Parnicki for the event promoting his prose, which took place in Moscow several days before his death. By bringing together the texts written during three decades, it is possible to perceive changes in Parnicki's attitude toward the historical novel and toward literature and the role of the writer.

The book *I, Euripides* gathers texts which have not been published together in any anthology and were written by one of the most outstanding Polish prose writers of the twentieth century.

Teodor Parnicki

Ich, Euripides

Interviews, Äußerungen, Autokommentare
aus den Jahren 1957–1988

Zusammenfassung

Das Buch *Ich, Euripides* enthält eine breite Palette von Erinnerungen, Interviews, Aufzeichnungen von Treffen von Teodor Parnicki, die in den Jahren 1957–1988 in der Presse veröffentlicht wurden. Sie haben einen programmatischen, kritischen und autobiografischen Charakter und geben auch ein interessantes Bild des literarischen Lebens in der Volksrepublik Polen wieder.

Die hier versammelten Texte ermöglichen es, die in den 1950er und 1960er Jahren vom Schriftsteller beabsichtigte und umgesetzte Neuformulierung der Poetik des historischen Romans sowie die Hinwendung zur experimentellen Prosa in den Werken des nächsten Jahrzehnts besser zu verstehen. Sie erklären auch philosophische, theologische und literarische Inspirationen von Parnicki.

Ähnlich wie im literarischen Schaffen spielt auch in nichtliterarischen Texten von Parnicki seine Biografie eine Schlüsselrolle, die der Schriftsteller analysiert und kommentiert. Interessant ist, dass sich sein autobiografischer Diskurs im Laufe der Zeit verändert, was durch variable politische Verhältnisse bedingt ist.

Die ersten Texte, die im Band enthalten sind, wurden noch während des Exils von Parnicki in Mexiko veröffentlicht, als solche Werke wie *Aetius, der letzte Römer* und *Silberadler* vom Verlagsinstitut PAX neu aufgelegt wurden, was die Rückkehr des Schriftstellers zum heimischen literarischen Leben ankündigte. In den sechziger und siebziger Jahren veröffentlichte der Schriftsteller mehrere Romane, die in der Presse und während der literarischen Treffen ausführlich kommentiert wurden. Der letzte in diesem Band abgedruckte Text ist eine Aufzeichnung des Autorentreffens von Parnicki mit russischen Lesern, das einige Tage vor dem Tod des Schriftstellers stattfand. Durch die Zusammenstellung von Texten aus drei Jahrzehnten kann man die Wandlungen in der Herangehensweise von Parnicki an den historischen Roman, die Literatur und die Rolle des Schriftstellers beobachten.

Das Buch *Ich, Euripides* sammelt in kompakter Form bisher unveröffentlichte Texte eines der wichtigsten polnischen Prosaschreiber des 20. Jahrhunderts.

Теодор Парницкий

Я, Еврипид

Интервью, высказывания, автокомментарии
1957–1988 гг.

Резюме

Книга *Я, Еврипид* включает широкий выбор интервью, записей встреч и воспоминаний Теодора Парницкого, опубликованных в прессе в 1957–1988 гг. Они носят программный, критический и автобиографический характер, а кроме того, отражают специфику литературной жизни ПНР.

Собранные здесь тексты дают возможность лучше понять преднамеренную и осуществляемую польским писателем в 50-е годы XX века переформулировку поэтики исторического романа, а также его обращение к экспериментальной прозе в произведениях очередной декады. Они выясняют также философские, теологические и литературные устремления Парницкого.

Подобным образом, как в художественном творчестве, в нехудожественных текстах Парницкого главную роль играет его биография, которую писатель анализирует и комментирует. Интерес представляет модификация во времени его автобиографического дискурса, обусловленная изменяющейся политической ситуацией.

Первые тексты из сборника увидели свет еще в период пребывания Парницкого в эмиграции в Мексике, когда Институт Выдавнич РАХ переиздал *Азция, последнего римлянина и Серебряных орлов*. Это предвещало возвращение писателя на сцену польской литературной жизни. В шестидесятые и семидесятые годы писатель опубликовал более десяти романов, которые широко комментировались в СМИ, а также на литературных встречах. Последний текст, перепечатанный в этом сборнике, – это запись заочной авторской встречи Парницкого с русскими читателями, которая состоялась за несколько дней до ухода писателя из жизни. Благодаря сопоставлению текстов, охватывающих три декады, можно проследить изменения в подходе Парницкого к историческому роману, литературе и роли писателя.

Книга *Я, Еврипид* позволяет познакомиться с текстами одного из самых крупных польских прозаиков XX века, которые раньше не были опубликованы в целостной форме.

Redaktorzy naukowcy tomu oraz Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego dołożyli wszelkich starań, by skontaktować się z pierwotnymi wydawcami tekstów, a także z osobami przeprowadzającymi rozmowy z Teodorem Parnickim lub z ich spadkobiercami. W kilku przypadkach okazało się to niemożliwe. Gdyby potencjalni właściciele praw majątkowych do tekstów odnaleźli się, prosimy o kontakt z Wydawnictwem Uniwersytetu Śląskiego

Na okładce przetworzony fragment zdjęcia popiersia Teodora Parnickiego autorstwa Tadeusza Jarockiego. Na czwartej stronie okładki zdjęcie Teodora Parnickiego. Zdjęcia nieznanymi autorami zostały pozyskane z archiwum rodzinnego Teodora i Leonory Parnickich (obecnie w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie) i wykorzystane za zgodą Spadkobierczyń

Redakcja
MAGDALENA PACHE

Redakcja techniczna
MAGORZATA PLEŚNIAR

Projekt okładki
JOANNA AMBROZ

Korekta techniczna
ADRIANA SZAFORZ

Redaktor inicjujący
PRZEMYSŁAW PIENIAŻEK

Łamanie
KRZYSZTOF SKRZYPEK

Copyright © 2020 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISBN 978-83-226-3785-2 (wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3786-9 (wersja elektroniczna)
<https://doi.org/10.31261/PN.3923>

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

 Gorliński-Kucik, Piotr
<https://orcid.org/0000-0003-3733-4023>
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Parnicki, Teodor
Ja, Eurypides : wywiady, wypowiedzi i autokomentarze z lat 1957–1988 / Teodor Parnicki ; wstęp Tomasz Markiewka ; opracowanie Piotr Gorliński-Kucik i Tomasz Markiewka. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2020

 Markiewka, Tomasz
<https://orcid.org/0000-0002-9274-4992>
Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej

Wydanie I. Ark. druk. 24,75. Ark. wyd. 20,5. Papier Alto Creme 90 g vol. 1.5. PN 3923.
Cena 64,90 zł (w tym VAT)

Druk i oprawa: Volumina.pl Daniel Krzanowski, ul. Księcia Witolda 7–9, 71-063 Szczecin